ПРАВОВІ МЕХАНІЗМИ ПРОТИДІЇ ТЕРОРИЗМУ: ПОРІВНЯЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА

ТКАЧЕНКО Валентина Василівна - кандидат юридичних наук, доцент кафедри кримінально-правової політики та кримінального права, Навчально-науковий інститут права Київського національного університету імені Тараса Шевченка

ORCID https://orcid.org/0009-0009-4030-3253

УДК 343.326-048.66-043.865

DOI: https://doi.org/10.71404/EP.2025.2.13

У статті досліджується протидія тероризму, яка особливо гостро постала у зв'язку із веденням рф проти України широкомасштабної війни. Зокрема, акцентується увага на тому, що численні терористичні акти, заворушення, діяльність терористичних угруповань активізували терористичну діяльність злочинних організацій, що підірвали основи національної безпеки України. У статті зазначаються принципи протидії тероризму, які повинні закономірно оновлюватися як сукупність практичних параметрів процесу протидії тероризму, що дає змогу прийняти правильне рішення стосовно визначення комплексу заходів на різних етапах антитерористичної діяльності. Охарактеризовано національне законодавство та міжнародне законодавство країн: Великобританії, Німеччини та Сполучених Штатів Америки. Визначено причини існування терористичних загроз, що виражаються у відсутності дієвих правових механізмів протидії тероризму в Україні. Автор статті визначає необхідність застосування комплексного підходу до боротьби з тероризмом, що включає досвід міжнародних держав, який сприятиме розробці ефективного правового механізму протидії тероризму. Також важливим аспектом є впровадження профілактичних, оперативних та реабілітаційних стратегій, що сприятимуть зниженню рівня радикалізації та забезпеченню національної безпеки. Стаття наголошує на тому, що для ефективної протидії тероризму необхідно інтегрувати різноманітні стратегії, посилити контроль за фінансуванням тероризму структурами: НБУ, СБУ та Державною службою фінансового моніторингу; активувати співпрацю з НАТО, ЄС та ООН щодо обміну даних; запровадити персональні санкції проти організаторів тероризму, фінансових донорів, а також держав, що підтримують терористичні угруповання; запровадити мобільні додатки для повідомлення про підозрілих осіб чи об'єктів. У результаті цієї роботи зазначається, що тероризм є складним і багатогранним явищем, що вимагає постійного розвитку методів протидії та адаптації до нових викликів, пов'язаних з використанням новітніх технологій.

Ключові слова: тероризм, протидія, фінансування тероризму, співробітництво, екстремізм, боротьба, характеристика.

Постановка проблеми

У сучасному світі тероризм еволюціонує, набуваючи нових форм та методів, що ускладнює його виявлення та протидію. Через це перед світовою спільнотою постає питання захисту та протидії такій загрозі як на національному, так і на міжнародному рівнях.

Проблема протидії терористичній діяльності особливо гостро постала у зв'язку із веденням рф проти України широкомасштабної війни. Численні терористичні акти, заворушення, діяльність терористичних угруповань активізували терористичну діяльність злочинних організацій, що підірвали основи національної безпеки України.

Ефективність боротьби з тероризмом залежить від розробки дієвої правової бази

для протидії цьому явищу. Цілі, методи і засоби сучасного тероризму дуже різноманітні і можуть бути класифіковані за різними критеріями, але ці категорії часто взаємопов'язані між собою і з результатами, яких прагнуть досягти терористи. Цілі, методи і засоби тероризму за останні роки зазнали еволюції, що перетворило цей злочин на одну з найсерйозніших загроз життєво важливим інтересам суспільства, держав і міжнародного співтовариства в цілому. Ці обставини й визначили зв'язок загальної проблеми з найбільш важливими науковими та практичними завданнями аналізу сучасного стану тероризму у світі і в Україні, а також зумовили необхідність визначення причин і умов ескалації цього злочинного явища з метою пошуку і запровадження дієвого правового механізму протидії.

Тому виникає необхідність дослідження сучасного стану правових засад протидії тероризму в Україні та закордоном, з метою імплементації дієвих механізмів боротьби із тероризмом у національне законодавство.

Мета дослідження полягає в комплексній та всебічній характеристиці національного законодавства та міжнародного щодо протидії тероризму та визначення перспективних правових механізмів вдосконалення законодавства у сфері протидії тероризму в Україні.

Стан опрацювання проблематики

Дослідження питань протидії тероризму присвячена низка праць сучасних дослідників. Зокрема, окреслене питання вивчали Антипенко В., Глушков В., Ємельянов В., Тихий В., Авер'янов В., Бандурка О., Додін Є., Дорошенко А., Комзюк А., Ортинський В., Гудзь А. та інші. Втім, у сучасних умовах, окреслена проблематика потребує подальших ґрунтовних досліджень.

Виклад основного матеріалу

Тероризм є багатоаспектним соціально-політичним явищем, яке характеризується високим рівнем непримиренності конфлікту та соціальної небезпеки, що не виключає катастрофічного розвитку подій.

Гудзь А. у своїй праці зазначає, що сучасний тероризм характеризується використанням радикальної пропаганди, зокрема серед молоді, через сучасні засоби комунікації [1].

Терористична діяльність сьогодні базується на використанні новітніх гібридних соціально-інформаційних технологій, спрямованих на маніпулювання людською свідомістю. Системні елементи цієї діяльності значно відрізняються від традиційних методів, таких як захоплення заручників, підпали, вбивства, тортури чи залякування населення та органів влади. У постіндустріальному суспільстві тероризм адаптувався до інноваційних механізмів скоєння злочинів, основною метою яких є не стільки завдання фізичної шкоди, скільки вплив на мораль, духовність та світогляд людей. Окрім методів, характерних для індустріальної епохи, що ґрунтуються на фізичному протистоянні сил, у постіндустріальних війнах активно застосовуються соціально-інформаційні технології, що провокують соціальні та суспільні конфлікти [2].

У зв'язку з цим важливим є науково-теоретичне осмислення та визначення такого твердження, як «принципи протидії тероризму», який не є чітко регламентованим. Ці принципи повинні закономірно оновлюватися як сукупність практичних параметрів процесу протидії тероризму, що дає змогу прийняти правильне рішення стосовно визначення комплексу заходів на різних етапах антитерористичної діяльності, локалізації цих заходів у часі та просторі.

На нашу думку, «принципами протидії тероризму» могли б стати детермінізм, системність, цілеспрямованість, динамічність, законність, об'єктивність та неупередженість. Правильне формулювання зазначених принципів, перелік яких може бути розширений, є важливим для розробки концепцій та стратегій, що мають забезпечувати відповідний рівень стратегічного планування національної безпеки у сфері протидії тероризму.

У контексті реалізації державної політики протидії тероризму важливого зна-

чення набуває формування антитерористичної свідомості громадян – нівелювання насильницьких стереотипів, збереження моральних орієнтирів і духовних цінностей. Така робота передбачає відповідний рівень демократизації політичних процесів у державі, широке висвітлення діяльності інститутів сектору безпеки із протидії терористичній загрозі, формування ефективних механізмів контролю за діяльністю спеціальних підрозділів.

Основу нормативно-правової бази функціонування механізмів державного управління системою антитерористичної безпеки України складають нормативно-правові акти (таб.1).

№	Назва нормативно-правового акту	Характеристика
1	*Стратегія національної безпеки України*	В умовах воєнного стану ця стратегія приділяє особливу увагу боротьбі з інформаційною війною та фінансуванням тероризму. Зокрема, основним механізмом протидії тероризму є підвищення ефективності діяльності СБУ, органів Національної поліції та інших силових структур [3].
2	*Стратегія воєнної безпеки України*	Згідно з цією стратегією наша держава активно впроваджує нові воєнні підходи до боротьби з тероризмом, такі як: кібероборона, інформаційний вплив та оперативне залучення спеціальних підрозділів до ліквідації терористичних загроз [4].
3	*Концепція боротьби з тероризмом в Україні*	Концепція визначає основні принципи, підходи та заходи щодо запобігання, нейтралізації та ліквідації терористичних загроз [5].

Таблиця 1. Характеристика стратегій та концепцій у сфері протидії тероризму

Крім того, потрібно враховувати наступні міжнародно-правові акти, ратифіковані Україною: Європейська конвенція про боротьбу з тероризмом [6]; Міжнародна конвенція про боротьбу з фінансуванням тероризму [7]; Міжнародна конвенція про боротьбу із захопленням заручників [8]; Конвенція про попередження і покарання злочинів проти осіб, які користуються міжнародним захистом [9] та ін. Також потрібно враховувати нормативно-правові акти України, що регламентують питання протидії тероризму, з яких є: Закон України «Про боротьбу з тероризмом» [10]; Положення про єдину державну систему запобігання, реагування і припинення терористичних актів та мінімізації їх наслідків [11]; Правила антитерористичної безпеки [12] та ін.

Згідно з проведеним аналізом національного законодавства можливо визначити наступні причини розвитку терористичних загроз для українського суспільства: 1) високий потенціал поширення міжнародного тероризму на території України; 2) інформаційна війна, що ведеться проти України з боку сусідніх країн та з-за кордону; 3) фінансування терористичної діяльності та відсутність ефективних заходів щодо його нейтралізації; 4) підтримка екстремістських настроїв частиною населення; 5) недостатня міжвідомча співпраця між суб'єктами боротьби з тероризмом; 6) Україна має низку об'єктів критичної інфраструктури, які можуть стати об'єктами терористичних атак.

Отже, основною умовою існування терористичної загрози є неефективна державна антитерористична політика, що виражається у відсутності дієвих правових механізмів боротьби з тероризмом в Україні.

Слід розглянути і міжнародний досвід протидії тероризму. Відтак, Англія приділяє значну увагу внутрішньому антитерористичному законодавству, прийнявши Закон про тероризм 2006 року, який містить положення, що стосуються інтернет-технологій та інших видів діяльності, пов'язаних з інформаційними технологіями, які можуть заохочувати або сприяти вчиненню терористичних актів. У 2018

році влада Великої Британії запровадила нове антитерористичне законодавство та законодавство про безпеку кордонів. З метою подальшого посилення антитерористичних заходів [13]. Крім того, згідно з положеннями нового закону, буде незаконним висловлювати підтримку забороненій організації або публікувати зображення її прапора, емблеми чи уніформи, що дає підстави припускати, що автор таких заяв або публікацій може належати до забороненої організації або підтримувати її.

У Німеччині було прийнято низку законів про безпеку, зокрема, про посилення відеоспостереження в громадських місцях, забезпечення поліцейських нагрудними камерами та використання пристроїв для зчитування номерних знаків автомобілів. Крім того, Федеральна кримінальна поліція запровадила RADAR-iTE - нову систему оцінки ризиків, розроблену у співпраці з юридичними психологами з Університету Констанца [14]. Система базується на аналізі відповідей на стандартні запитання про соціалізацію особи, ставлення до насильства та сімейні зв'язки. На основі цього аналізу особу відносять до однієї з трьох категорій ризику (помірний, серйозний або високий). Уряд Німеччини також схвалив закон, що регулює використання даних про пасажирів, отриманих із систем бронювання авіакомпаній. Цей закон зобов'язує владу надавати дані пасажирів країнам ЄС з метою боротьби з тероризмом та іншими серйозними злочинами. Не менше зробили і США. Міжнародна стратегія розвитку кіберпростору – це суттєвий перегляд офіційної позиції США щодо інформаційної безпеки. Документ є результатом 20-річної історії створення Національної системи інформаційної безпеки США. Великий інтерес викликає також військова стратегія Кібернетичного командування, створеного в червні 2009 року для протидії інформаційним загрозам національній безпеці США. До завдань Кіберкомандування входить підготовка, координація та інтеграція операцій, синхронізація дій, захист інформаційних мереж Пентагону та, за наказом, підтримка військових операцій у всіх сферах для забезпечення свободи пересування сил США та союзників у кіберпросторі, а також поразка розвідувальних засобів противника та проведення операцій військової розвідки [15]. Загалом, кількість американських відомств та організацій, які беруть участь у боротьбі з тероризмом, є дуже великою. У 2015 році США оголосили про початок нового етапу боротьби з екстремізмом і онлайн-тероризмом, зосередивши увагу правоохоронних органів і приватних організацій на Інтернеті, який став дуже корисним інструментом для екстремістських ідеологів для вербування нових членів до своїх злочинних мереж. Вони сконцентрувалися на Інтернеті, який став інструментом.

Таким чином, існує потреба у створенні та імплементації єдиної нормативної бази на міжнародному рівні, яка слугуватиме рекомендаційним орієнтиром, не створюючи юридичних зобов'язань, а відіграватиме важливу роль у прийнятих правових механізмах у сфері протидії тероризму.

Висновки

Підбиваючи підсумки огляду національного та міжнародного законодавства у сфері протидії тероризму, хотілося б окреслити декілька рекомендацій, які, на нашу думку, допомогли б вдосконалити механізм протидії тероризму:

- посилити контроль за фінансуванням тероризму НБУ, СБУ та Державною службою фінансового моніторингу;
- активувати співпрацю з НАТО, ЄС та ООН щодо обміну даних;
- запровадити персональні санкції проти організаторів тероризму, фінансових донорів, а також держав, що підтримують терористичні угруповання;
- забезпечити інтеграцію різноманітних стратегій;
- запровадити мобільні додатки для повідомлення про підозрілих осіб чи об'єктів.

Реалізація цих рекомендацій покращить механізм протидії тероризму в умовах воєнного стану, але й створити основу для більш ефективного функціонування правоохоронних органів України.

Література

1. Гудзь А. М. Гібридний характер сучасного тероризму: поняття, сутність і небезпека поширення. *Наука і оборона*, 4 / 2021. С. 44–49.

2. Особливості класифікації та формалізації загроз терористичного характеру в державній системі боротьби з тероризмом. *GOAL*. URL: https: // goal-int. org / osoblivosti-klassifikacii-ta-formalizacii-zagroz-teroristichnogo-xarakteru-v-derzhavnij-sistemi-borotbi-z-terorizmom/ (дата звернення: 24.03.2025).

3. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 14 вересня 2020 року «Про Стратегію національної безпеки України»: Указ Президента України від 14.09.2020 р. №392/2020. URL: https://ips.ligazakon.net/document/view/U392_20?from=legislation (дата звернення: 24.03.2025).

4. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 25 березня 2021 року «Про Стратегію воєнної безпеки України»: Указ Президента України від 25.03.2021 р. №121/2021. URL: https://ips.ligazakon.net/document/view/U121_21 (дата звернення: 24.03.2025).

5. Про Концепцію боротьби з тероризмом в Україні: Указ Президента України від 05.03.2019 р. №53/2019. URL: https://ips.ligazakon.net/document/view/U053_19 (дата звернення: 24.03.2025).

6. Європейська конвенція про боротьбу з тероризмом від 27.01.1977 № ETSN90. URL : Конвенцію ратифіковано Законом України № 2990-III від 17.01.2002 р. – Режим доступу: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/994_331 (дата звернення: 24.03.2025)

7. Міжнародна конвенція про боротьбу з фінансуванням тероризму від 09.12.1999 р. : Конвенцію ратифіковано із заявою Законом України № 149-IV від 12.09.2002 р. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/995_518 (дата звернення: 24.03.2025)

8. Міжнародна конвенція про боротьбу із захопленням заручників від 17 грудня 1979 року. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/995_374 (дата звернення: 24.03.2025).

9. Конвенція про запобігання та покарання злочинів проти осіб, які користуються міжнародним захистом, у тому числі дипломатичних агентів від 14.12.1973 р. URL: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/995_389 (дата звернення: 24.03.2025).

10. Про боротьбу з тероризмом : Закон України від 20.03.2003 р. № 638- IV. URL: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/63815 (дата звернення: 24.03.2025)

11. Положення про єдину державну систему запобігання, реагування і припинення терористичних актів та мінімізації їх наслідків: Постанова Кабінету Міністрів України від 18.02.2016 р. № 92. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/92-2016-п (дата звернення: 24.03.2025).

12. Про затвердження Правил антитерористичної безпеки: Постанова Кабінету Міністрів України від 15.10.2024р. № 1172. URL: https://ips.ligazakon.net/document/view/KP241172?an=4 (дата звернення: 24.03.2025).

13. UK Anti-Terrorism Law. URL: https://www.legislation.gov.uk/ukpga/2001/24/contents (дата звернення: 24.03.2025).

14. RADAR-iTE 2.0: An Instrument of the German State Protection – Structure, Development and Current Stage of Evaluation. URL: https://www.researchgate.net/publication/350035608_RADAR-iTE_20_An_Instrument_of_the_German_State_Protection_-_Structure_Development_and_Current_Stage_of_Evaluation (дата звернення: 24.03.2025).

15. International Cyberspace Strategy. URL: https://www.enisa.europa.eu/activities/Resilience-and-CIIP/national-cybersecurity-strategies-ncsss/international_strategy_for_cyberspace_US.pdf (дата звернення: 24.03.2025).

References:

1. Hybrid nature of modern terrorism: concept, essence and danger of spread. *Science and Defense*, 4 / 2021. C. 44-49.

2. Features of classification and formalization of terrorist threats in the state system of counterterrorism. GOAL. URL: https: // goal-int. org / osoblivosti-klassifikacii-ta-formalizacii-zagroz-teroristichnogo-

xarakteru-v-derzhavnij-sistemi-borotbi-z-terorizmom/ (accessed 14.03.2025).

3. On the decision of the National Security and Defense Council of Ukraine of September 14, 2020 "On the National Security Strategy of Ukraine": Decree of the President of Ukraine of 09/14/2020 №392/2020. URL: https://ips.ligazakon.net/document/view/U392_20?from=legislation (accessed 14.03.2025).

4. On the decision of the National Security and Defense Council of Ukraine of March 25, 2021 "On the Military Security Strategy of Ukraine": Decree of the President of Ukraine dated 25.03.2021 No. 121/2021. URL: https://ips.ligazakon.net/document/view/U121_21 (accessed 14.03.2025).

5. On the Concept of Counter-Terrorism in Ukraine: Decree of the President of Ukraine of 05.03.2019 №53/2019. URL: https://ips.ligazakon.net/document/view/U053_19 (accessed 14.03.2025).

6. European Convention on the Suppression of Terrorism of 27.01.1977 № ETSN90. URL : The Convention was ratified by the Law of Ukraine No. 2990-III of 17.01.2002 - Access mode: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/994_331 (accessed 14.03.2025).

7. International Convention for the Suppression of the Financing of Terrorism of 09.12.1999: Convention ratified with a declaration by Law of Ukraine No. 149-IV of 12.09.2002: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/995_518 (accessed 14.03.2025).

8. International Convention against the Taking of Hostages of December 17, 1979. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/995_374 (accessed 14.03.2025).

9. Convention on the Prevention and Punishment of Crimes against Internationally Protected Persons, including Diplomatic Agents of 14.12.1973: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/995_389 (accessed 14.03.2025).

10. On Combating Terrorism: Law of Ukraine of 20.03.2003 No. 638-IV. URL: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/63815 (accessed 14.03.2025).

11. Regulation on the Unified State System of Prevention, Response and Suppression of Terrorist Acts and Minimization of Their Consequences: Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine of 18.02.2016 No. 92. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/92-2016-п (accessed 14.03.2025).

12. On Approval of the Rules of Anti-Terrorist Security: Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine of 15.10.2024 No. 1172. URL: https://ips.ligazakon.net/document/view/KP241172?an=4 (accessed 14.03.2025).

13. UK Anti-Terrorism Law. URL: https://www.legislation.gov.uk/ukpga/2001/24/contents (accessed 14.03.2025).

14. RADAR-iTE 2.0: An Instrument of the German State Protection – Structure, Development and Current Stage of Evaluation. URL: https://www.researchgate.net/publication/350035608_RADAR-iTE_20_An_Instrument_of_the_German_State_Protection_-_Structure_Development_and_Current_Stage_of_Evaluation (accessed 14.03.2025).

15. International Cyberspace Strategy. URL: https://www.enisa.europa.eu/activities/Resilience-and-CIIP/national-cybersecurity-strategies-ncsss/international_strategy_for_cyberspace_US.pdf (accessed 14.03.2025).

Tkachenko Valentyna V.,
Candidate of legal sciences, associate professor of department criminal legal politics and criminal law Educational and scientific institute of law Taras Shevchenko National University of Kyiv
ORCID https://orcid.org/0009-0009-4030-3253
E-mail: Valentyna_Tkachenko@ukr.net

LEGAL MECHANISMS FOR COUNTERING TERRORISM: A COMPARATIVE STUDY

The article examines the counteraction to terrorism, which has become particularly acute in connection with the large-scale war waged by Russia against Ukraine. In particular, the author emphasizes that numerous terrorist acts, riots, and activities of terrorist groups have intensified the terrorist activities of criminal organizations that have undermined the foundations of Ukraine's national security. The article outlines the principles of counter-terrorism which should be naturally updated

as a set of practical parameters of the counter-terrorism process, which allows making the right decision on determining a set of measures at different stages of anti-terrorism activities. The author characterizes national legislation and international legislation of countries: Great Britain, Germany and the United States of America. The author identifies the reasons for the existence of terrorist threats, which are expressed in the absence of effective legal mechanisms for countering terrorism in Ukraine. The author of the article determines the need for a comprehensive approach to combating terrorism, including the experience of international states, which will contribute to the development of an effective legal mechanism for combating terrorism. Another important aspect is the implementation of preventive, operational and rehabilitation strategies that will help reduce the level of radicalization and ensure national security.The article emphasizes that in order to effectively counteract terrorism, it is necessary to integrate various strategies and strengthen control over the financing of terrorism by structures:NBU, SSU, and the State Financial Monitoring Service; intensify cooperation with NATO, the EU, and the UN on data exchange; impose personal sanctions against terrorist organizers, financial donors, and states that support terrorist groups; and introduce mobile applications for reporting suspicious persons or objects.As a result of this work, it is noted that terrorism is a complex and multifaceted phenomenon that requires constant development of methods of counteraction and adaptation to new challenges associated with the use of the latest technologies.

Key words: terrorism, counteraction, financing of terrorism, cooperation, extremism, struggle, characterisation.